

הרב צבי א' סלושץ

אמירת בשכמל"ו בקול רם ביוה"כ

השבח "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" - שאנו רגילים לאומרו לאחר פסוק ראשון של "שמע ישראל" - אין הוא פסוק בתנ"ך, אלא שבח להקב"ה לאומרו לאחר הזכרת שם המיוחד של הוי"ה ב"ה - בבית המקדש. כך היה ביום הכיפורים כשהכהן הגדול אומר הוידוי כשהזכיר שם השם מפורש מפיו, ענו כל העם הנמצא בעזרה: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". (פרק ג' ביומא משנה ט', ובתלמוד שם דף לז, ע"א למדו זאת מפסוק, עיין שם).

כמו כן, במקדש לא היו עונים "אמן" אחר ברכה, אלא רק "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" (ראה תענית דף טז, ע"ב).
מה שאנו אומרים בכל ימות השנה בלחש בשכמל"ו לאחר פסוק ראשון של "שמע" - ניתקן על פי דברי ר' שמעון בן לקיש (או בנוסח אחר: ר' שמעון בן פזי) שיעקב אבינו אמרו כדאיתא במסכת פסחים דף נו, ע"א:

"ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם' (בראשית מ"ט, א) - בקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה. אמר: שמא ח"ו יש במטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשו? אמרו לו בניו: 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד!' אמרו: כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'!"

בהמשך הסוגיא שם, מספרת הגמרא שחכמים הסתפקו כיצד לנהוג באמירת בשכמל"ו. אם יאמרוהו ל"פסוק" זה בקריאת שמע - הרי לא אמרו משה רבנו בתורה, בספר דברים בפרק ה', ואם לא יאמרו - הרי סוף סוף יעקב אבינו אמרו לאחר ששמע פסוק של "שמע ישראל" מפי בניו, ואולי מן הראוי שגם אנו נאמרהו לאחר אמירת "שמע ישראל". התקינו שיהיו אומרים אותו בחשאי - בלחש, והוא כעין פשרה. וכך נפסק ברמב"ם פ"א מהלכות קריאת שמע הל' ד' וב"שולחן ערוך" סימן ס"א סעיף י"ג, להוסיף בשכמל"ו בלחש.

אבל ביום הכפורים מובא בטור (אוי"ח סימן תרי"ט): "שבאשכנז נוהגים לומר בשכמל"ו בקול רם. וסמך לזה במדרש "ואלה הדברים רבה" (פ' ואתחנן פרשה ב' סימן ל"ו): "כשעלה משה לרקיע, שמע מלאכי השרת שהיו מקלסין להקב"ה: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', והוריד לישראל".

למה דבר דומה? לאדם שגנב הורמין פירושו: חפץ נאה, מתוך פלטרין של מלך ונתנו לאשתו ואמר לה: אל תתקשטי בו אלא בצינעה בתוך ביתך. לכן כל השנה

אומרים אותו בלחש, וביום הכפורים אומרים אותו בפרהסיא, לפי שאנו כמלאכים", עכ"ל הטור.

וכך פסק מרן בשולחן ערוך סימן תרי"ט סעיף ב' (אגב, במחזור הספרדים דפוס ליורנו שנת ה'תרס"ז נדפס שיש לאומרו בלחש גם ביוה"כ בלילה וביום).

והקשה "מגן אברהם" שם בשולחן ערוך, לכאורה קשה על מדרש זה מפסחים ששם הגמ' מסבירה שמשה רבנו לא אמרו, ומשמע שגם לא הודיע לישראל שבח זה, וכאן במדרש מוכח שמשה רבנו ידע על שבח זה ונתנה לישראל לאומרו בלחש? ותירץ, מה שאמרו בפסחים שמשה לא אמרו, כלומר לא כתבו בתורה כדי שלא יהיה שבח זה מפורסם למלאכים שנלקחה מהם. אבל משה רבנו מסר בע"פ שבח זה לישראל כדי שיאמרו אותו בלחש ובציניעא.

אבל ביוה"כ שגם בני ישראל כולם דומים למלאכי השרת, בלא אכילה ובלא שתיה, ולבושים לבנים ועומדים יחפים מתפללים (ראה תיאור נפלא בפרקי דר' אליעזר פרק מ"ו על תארו של ישראל ביוה"כ) - אין קפידה אם נאמר שבח זה של "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" בקול רם כמלאכי השרת.

ושמעתי ממחוטני הגר"ח פרדס זצ"ל, ששמע מפי חמיו הגרמ"ל זק"ש זצ"ל, טעם נאה אחר לאמירת בשכמל"ו בקול רם ביוה"כ.

כי שם במס' פסחים מסיקה הגמרא, שבמקום שיש מינים וכופרים בא-ל אחד ויש חשש מפני תרעומת המינים שיאמרו: "מה זה שאומרים בחשאי בנענוע שפתים בלי השמע קול לאחר יחוד ה' בישמע ישראלי? - בוודאי מבטלים בלבם בחשאי הקבלה שקבלו בישמע ישראלי ואומרים אותו בלחש כדי שלא ידעו האחרים שהוא מוסיף דבר שאינו הגון בחשאי (כרש"י שם) - התקינו שיאמרו אותו בקול רם, תמיד, כשאר הקריאה של 'שמע', ואז הכל שומעים שאין ח"ו חזרה מקבלת עול מלכות שמים. ומסיימת הגמ', שבמקום שאין חשש של מינים, כמו בנהרדעא, מותר לומר בשכמל"ו בלחש.

טעם זה, אומר הגרמ"ל זק"ש זצ"ל, טוב בשאר ימות השנה, אבל ביוה"כ שבאים לבית הכנסת להתפלל עם עבריינים, כפי שאנו מכריזים עם כניסת היום קודם אמירת "כל נדריי": "על דעת המקום... אנו מתירים להתפלל עם העבריינים", ושמא יש בין הקהל גם מינים ושוב יש חשש לתרעומת המינים, על כן אנו אומרים שבח זה בשכמל"ו בקול רם להוציא מלבם של מינים וכופרים, ודפח"ח.

וראה עוד בצ"ח לפסחים נו, ע"א ד"ה "נאמריה", שכתב שכל הקפידה אם לומר "ברוך שם כבוד" או לא לומר, הוא דווקא כשאנו מפסיקים ע"י אמירה זו באמצע דברי משה רבינו בין "שמע" ל"אהבת", בזה יש קפידה שלא לאומרו ולכן אנו אומרים אותו בלחש. אבל אם אין אנו ממשיכים בפרשה של "ואהבת" אין קפידה אם יאמרו בקול רם. ומסיים הצ"ח:

"ומזה הטעם למדתי זכות על קצת קהילות הנוהגים כשמתענים בערב ראש חודש אחר תפילת יום כפור קטן אומרים 'שמע ישראל' וגו' 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' בקול רם, וקצת קראו עליהם תגר. ואני אמרתי כיוון שאין אומרים רק פסוק ראשון אין קפידה, שאין כאן הפסק באמצע דברי משה".